

Jacek Lindner
Wyższa Szkoła Gospodarki, Bydgoszcz

LUTERANIE I MEDIA – TWÓRCZA BLIŹNIACZOŚĆ

Tego nigdzie nie zanotowano, ale można przyjąć, iż Johann Gutenberg wynalazł ruchome czcionki około 1447 roku. Dokumenty potwierdziły zaś, że pierwszą drukarnię otworzył w 1448 roku, zaś słynną Biblię wydrukował w 1455 roku. Wydarzenie to zasadniczo i nieodwołalnie zmieniło podejście chrześcijan do swej świętej księgi.

62 lata później mnich augustiański Martin Luter przybił na drzwiach katedry w Wittenberdze swoje 95 tez. Ten niepozorny fakt zapoczątkował reformację, w której silną bronią nowych idei i ich zwolenników była Biblia drukowana w narodowych językach.

W tamtej epoce 60 lat to była znacznie mniejsza różnica czasu, obyczajów i mentalności niż dzisiaj, można zatem przyjąć, iż druk i zwolennicy nowej wersji chrześcijaństwa w pewnym sensie są bliźniakami. Od początku istnienia aż do XXI wieku wyznawcy religii ewangelicko-augsburskiej mają pozytywny stosunek do mediów, co jest bardzo ważne, kiedy porównamy stosunek innych wyznań do mediów. Wynika to z faktu, że było to pierwsze wyznanie chrześcijańskie przywiązywało i przywiązuje tak dużą rolę do słowa drukowanego i to w języku ojczystym.

Ten pozytywny stosunek do mediów na początku XXI wieku – z przyczyn finansowych i organizacyjnych – oznacza akceptowanie i korzystanie z sieci. W roku 2016 luteranie są jedynym wyznaniem w Polsce, które może się pochwalić praktycznie stu-procentowym dojściem podstawowej komórki organizacyjnej do Internetu, co musiało kosztować sporo trudu.

Nowe idee na ziemiach polskich

Idee Lutra bardzo szybko dotarły na ziemię polskie. Wywołały niepokój dominującego dotychczas wyznania. Już 3 maja i 24 lipca 1520 roku król Zygmunt Stary wydał dwa edykty, które zabraniały rozpowszechnia na terenie Rzeczypospolitej ksiąg luteranśkich pod karą konfiskaty dóbr i banicji. Tak szybką i stanowczą reakcję władcy można tłumaczyć tylko jednym – sporym zasięgiem tego zjawiska.

Potem jednak zadziałała kontrreformacja, na ziemiach RP wyjątkowo skuteczna, obciążona wygnaniem arian, i Polska straciła szansę wejścia w pełnię świata zachodniej części Europy.

Istotnym elementem, który od początku wpływał na pozytywny stosunek luteran do druku było używanie w księgach (w tym w Biblii) języków narodowych, co w przypadku europejskich katolików było niedopuszczalne, a co w ogromnym stopniu ułatwiało samodzielny kontakt i zrozumienie.

Jeżeli szukać powodów eksplozji wydawnictw reformacyjnych w Polsce XVI wieku, to warto sięgnąć po podstawowe, podręcznikowe wyjaśnienia. Powodem pierwszym jest odkrycie literackiej polszczyzny i wprowadzenie naturalnego języka komunikacji do dyskursu wysokiego (literatura, publikacja) i społecznego (wykraczającego poza wąski elitaryzm, np. dworski). To z kolei zostało w epoce skombinowane z ewangelickim postulatem używania języka narodowego w Kościele. W sytuacji komunikacji tak społecznej, świeckiej, jak kościelnej okazywało się racjonalne przełamanie pozycji łaciny.¹

Przywiązanie do tej zasady trwało i trwa przez wieki. A zaczęło się w 1718 r., kiedy to w Królewcu zaczęła się ukazywać „Poczta Królewiecka”. Periodyk przetrwał, niestety, tylko do 1720 r. Poważniejszych konkurentów prasy luterńskiej na ówczesnych ziemiach I RP nie odnotowano, a wynikało to z rozdrobnienia wyznawców i silnej kontrreformacji, która w zdominowanej przez rzymskich katolików Koronie nie sprzyjała innowiercom.

Sytuacja zmieniła się po rozbiorach, kiedy to luteranie ujawniają się jako obrońcy polskości. Trudna do przecenienia jest rola Leopolda Marcina Otto, który 15 stycznia 1863 r. założył w Warszawie „Zwiastuna Ewangelickiego”. Po trzech latach przeniósł się do Cieszyna, gdzie kontynuował swą działalność wydawniczą. Działo się tak do roku 1875, kiedy to wydawca i redaktor wrócił do stolicy. Niestety, dane mu było pożyć jeszcze tylko rok.

W 1898 roku pismo reaktywował Juliusz Bursche. Już po czterech latach periodyk miał ponad 2 000 prenumeratorów, co – jak na owe czasy – było sporym sukcesem. O tym, że na łamach podejmowano tematykę nie tylko religijną świadczy fakt, iż przeciwni temu wydawnictwu byli i Rosjanie, i Niemcy, okupujący Warszawę.

Silną pozycję miała prasa luterska na Śląsku, gdzie od 1876 r. Bogusław Jerzy Heczko wydawał „Ewangelika – pismo poświęcone zbudowaniu, nauce i wiadomościom kościelnym, wydawane w imieniu senioratu śląskiego”. Osiem lat później wystartowały „Nowiny Szląskie”, których autorem był Jerzy Badura. Trzy lata później władze niemieckie wymogły na redakcji zmianę tytułu na „Nowiny”.

W 1885 r. Franciszek Michejda zaczął wydawać w Cieszynie „Przyjaciela Ludu”. W tym kształcie periodyk ukazywał się do 1910 roku, kiedy to zmienił tytuł na „Posła Ewangelickiego”, a przejął go Jan Stonawski. W tym samym mieście w 1910 roku powstała konkurencja, bo Karol Kulisz i Andrzej Cymorek zaczęli wydawać „Słowo Żywota”.

¹ *Kościół luterski na ziemiach polskich (XVI-XX w.)*, red. J. Kłaczek, Toruń 2012.

Po odzyskaniu niepodległości luteranie przystąpili do swego rodzaju ofensywy medialnej. Już w 1919 roku warszawski „Ewangelik” wrócił do historycznego tytułu „Zwiastun Ewangelicki” (od 1924 roku miał on dodatek Diakonat Warszawski. Obraz Życia i Pracy”). W tym samym roku, w wielkopolskim Odolanowie Józef Pawlica i Emilia Sukertowa-Biedrawina rozpoczęli wydawać „Nowiny”. Rok później zaczął się ukazywać „Głos Ewangelicki”, który w 1937 roku przeistoczył się w organ ewangelickiego duszpasterstwa wojskowego.

W 1921 roku, w Kluczborku ukazał się pierwszy numer „Nowin Ewangelickich”, a stał za tym Karol Banszel. W 1927 roku na mapę luteranickich pism dwa razy wpisała się Bydgoszcz. Waldemar Garstek i Jerzy Chwastek zaczęli wydawać „Ogniwo”, a jego konkurencją miał być „Nasz Kościół”. Od 1932 roku Alfred Figaszewski, Ryszard Danielczyk i Jerzy Kahane tworzyli „Ewangelika Górnośląskiego”, który zawierał komunikaty Ewangelickiego Polskiego Biura Prasowego „Ewpol”. Po dwóch latach, w Grudniądzu ukazał się pierwszy numer „Przeglądu Ewangelickiego”, którego twórcą był Ryszard Danielczyk. Po roku pismo przeżyło dwie ważne zmiany. Przeniosło się do Bydgoszczy, a na jego czele stanął ks. Waldemar Preiss. Dorobiło się też filii w Działdowie, Gdyni, Krotoszynie i Poznaniu oraz dysponowało dodatkiem „Przyjaciel Młodzieży”, który redagowali Paweł Hulka-Laskowski i Czesław Lechicki.

W latach 1937–1938 ukazywał się „Dziennik Urzędowy Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej”. Natomiast młodzież luteranicka wydawała w latach 1938–1939 „Filadelfię”. Listę tę uzupełnia „Reformacja w Polsce”, którą od 1921 roku wspólnie wydawali luteranie i kalwiniści.

Już wstępna analiza tytułów luteranickich wydawanych w II RP pozwala stwierdzić, iż występował duży rozrzut terytorialny, co dowodziło aktywności wyznawców z różnych rejonów Polski. Nie było też dekady, aby nie pojawiła się nowa inicjatywa wydawnicza. To dowodziło kreatywności tego środowiska.

II wojna światowa zmieniła prawie wszystko. Wyznawcy tej religii mają świadomość, że w polskich warunkach są mniejszością, ale

w okresie powojennym Kościół ewangelicko-augsburski mimo usilnych starań nie uzyskał zezwolenia na transmisje swoich nabożeństw. (...) Kościół i pozostałe Kościoły członkowie Polskiej Rady Ekumenicznej czekają na pełną realizację obietnic rządu w sprawie dostępu do radia.²

Specyficzny był stosunek władz do luteran w okresie 1944–1989. Nie dość, że przez cały ten czas obowiązywała restrykcyjna ustawa o cenzurze, to wyznawcy ewangelicko-augsburscy nie cieszyli się pełnym uznaniem władz³. Dominowało błędne

² P. Sitek, *Kościół w komunikacji masowej i kulturze żywego słowa*, Cieszyn 2004, s. 22 i nast.

³ Był to jeden z logicznych błędów tego czasu. Przedstawiciele władzy głoszącej materializm dialektyczny byli bardziej surowi dla przedstawicieli mniejszości religijnych, o czym świadczą, m. in., liczne opustoszałe wsie mazurskie, chociaż mogły mieć w nich sojusznika w sporach z dominującym rzymskim katolicyzmem, które były dla władzy znacznie groźniejsze.

przekonanie, że luteranie są bliżsi Niemcom. Stąd różne utrudnienia i uniki. Dobrym przykładem może być fakt, iż

„Kalendarz Ewangelicki” na rok 1946, przygotowany w 1945 r., wyłącznie we wstępie obiecuje zająć się ewangelikami na Mazurach. Jednak dopiero w 1954 r. Emilia Sukierowa-Biedrawina opublikowała w „Kalendarzu dla Warmii i Mazur” na ten rok, w wydawnictwie PAX, nieco informacji o sytuacji Kościoła ewangelickiego na Mazurach.⁴

Sprawę utrudniały – co w przypadku mniejszych wyznań jest zjawiskiem typowym – kwestie finansowe. Trzeba pamiętać o tym, że po 1945 r. trzeba było połączyć w jedno pięć dawnych kościołów, które do końca wojny działały w różnych strukturach państwowych i organizacyjnych. Co prawda, egzystowało wydawnictwo⁵, ukazywały się zasłużone „Kalendarz Ewangelicki” i „Zwiastun Ewangelicki”, ale to wyczerpywało praktycznie możliwości medialne luteran. Na przeszkodzie w rozwoju stały względy polityczne, prawne i ekonomiczne. Dotyczyło to zresztą wszystkich wyznań.

Media w III RP

Zmiany, które rozpoczęły się w 1989 roku, miały znaczący wpływ na system medialny w Polsce. Do założenia własnej gazety nie potrzebne już było pozwolenie cenzury (Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk), ale wystarczyła rejestracja tytułu w sądzie, najpierw wojewódzkim, a po reformie administracyjnej w sądzie okręgowym, która jest praktycznie formalnością. Powoli zaczął się wysyp pism parafialnych, periodyków przeznaczonych dla szerszego kręgu odbiorców. Nie zawsze dane przedsięwzięcia związane są z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim organizacyjnie czy prawnie⁶. Istotniejsze jest z punktu widzenia medioznawstwa, iż dane pismo lub strona internetowa prezentują określone wartości.

W okresie jesień 1989 – lipiec 2016 roku kościół i wyznawcy ewangelicko-augsburscy dysponowali w Polsce 160 stronami internetowymi, z których 131 należało do poszczególnych parafii. W tym okresie powstały 53 pisma, w tym 33 tytuły były wydawane przez parafie, 15 miało charakter teologiczny, historyczny bądź administracyjny, a 5 tytułów można zaliczyć do pism przeznaczonych dla każdego wiernego, w tym warszawską, młodzieżową „Fiszę”. Szczególnie ciekawa jest kategoria pism parafialnych, bo mamy ich duży rozrzut. „Luteranin”, ukazujący się od 2003 roku, wydawany na kredowanym papierze, z pełnym kolorem to przykład periodyku, który do odbiorcy trafia nie tylko przy pomocy słowa, ale również dopracowanej grafiki. Na drugim

⁴ J. Małek, *Kościół Ewangelicko-Augsburski na Mazurach w pierwszych latach po II wojnie światowej* (za: <http://diec.mazurska.luteranie.pl/inni%20%20Mazurach/KEA%20%20na20po%201945%20-%20JMallek.htm>).

⁵ Od 1946 r. do końca lat działało wydawnictwo „Strażnica Ewangeliczna”, którego ostatnią publikacją była książka Marii Woytt-Secretan pt. „*Albert Schweitzer. Lekarz w Lambarene*”, a później działało wydawnictwo *Zwiastun*.

⁶ Taka sytuacja panuje też wśród mediów rzymsko-katolickich.

skraju można postawić „Piskiego Ewangelika”, który ukazuje się od 2010 roku, lub „Naszego Informatora”, który rozpoczął swój żywot w Szczytnie w 2014 roku. Oba mają skromną szatę graficzną, ale potrafią zmieścić na niewielkich objętościach najważniejsze informacje z życia wspólnoty.

Z kolei przykładem pisma teoretycznego na wysokim poziomie redakcyjnym może być „Gdański Rocznik Ewangelicki”, który prawie co roku ma większą objętość niż w roku poprzednim. Dzieli się na działy: Artykuły, Materiały, Teologia, Recenzje, Rozmowy, Kalendarium, Historia i Varia. O dojrzewaniu rocznika może świadczyć fakt, że w pierwszych numerach była jedna pozycja dotycząca teologii, a w ostatnich bywa po pięć. Pojawiły się też pozycje niemieckojęzyczne, aby prawdziwie opowiedzieć o historii pomorskich wyznawców ewangelicko-augsburskich.

Gorzej było i jest z dostępem luteran do mediów elektronicznych, bo jest to przedsięwzięcie na znacznie wyższym poziomie finansowym. Prywatne rozgłośnie i telewizje dopiero zaczęły powstawać i szukały odbiorców wśród mniej wybrednych osób. Trzeba więc było liczyć na to, że pomocną dłoń wyciągną media publiczne. Sytuacja zmieniła się dopiero 22 stycznia 1992 roku, kiedy to Polska Rada Ekumeniczna podpisała umowę z IV programem Polskiego Radia umowę o nadawaniu nabożeństw i powstaniu i emisji audycji, która informowałaby o życiu kościołów mniejszościowych. „Od 4 października 1994 r. pojawił w Polskim Radiu niedzielny blok poranny pod nazwą >Religie świata< oraz pasmo wieczorne >Oikumene<...”⁷ Wcześniej niż w skali ogólnopolskiej luteranские nabożeństwa znalazły się w eterze dzięki umowie z prywatnym Radiem 5 z Suwałk, stało się to 13 września 1992 r. Z czasem miasto to stało się swoistą stolicą luteranских mediów elektronicznych w Polsce.

W Warszawskim Ośrodku Telewizyjnym z siedzibą w Suwałkach powstał pierwszy film pt. „Luteranська Wielkanoc”. Po nim przyszły następne. Ekipa Telewizji Polskiej przyjeżdża do różnych Parafii i Diecezji Mazurskiej, by relacjonować najciekawsze wydarzenia, sympozja, konferencje, spotkania, by wreszcie stworzyć audycje.⁸

Pozostały trud medialny dokonuje się rękami wyznawców, bez praktycznej pomocy państwa. Jednocześnie luteranie lekko dystansują się od wszechmocy mediów, nawet tych elektronicznych.

(...) obecność na antenach RTV nie może być dla Kościoła celem samym w sobie. Kościół, wykorzystując te środki w swoim świadectwie, musi dostrzegać ich specyfikę, która dla niego jest obca, a wynika z masowości przekazu, to znaczy komunikowania nie tylko dla swoich wiernych, ale przede wszystkim na zewnątrz.⁹

Działalność medialną luteran, których w 2014 roku było w Polsce 61 736, zgromowanych w 133 parafiach znacznie utrudnia fakt znacznego rozrzedzenia wyznaw-

⁷ Tamże, s. 25.

⁸ Tamże, s. 28.

⁹ Tamże, s. 35.

ców¹⁰. Najliczniejsza Diecezja Cieszyńska skupia ok. 40 tys. wiernych, a druga pod tym względem – Diecezja Cieszyńska liczy ok. 15 tys. Pozostałe diecezje liczą po kilka tysięcy. Oznacza to, że diecezja liczy tylu wyznawców co przeciętna diecezja rzymskokatolicka. Dlatego też zupełnie inaczej należy oceniać aktywność medialną wiernych Kościoła ewangelicko-augsburskiego. Nie można jej porównywać z aktywnością wiernych dominującego wyznania.

Kiedy jednak przyjrzymy się liczbom, muszą budzić podziw. Otóż po zmianie ustroju luteranie dorobili się ponad 50 czasopism i aż 160 stron internetowych. Oznacza to, że jedno medium przypada na niespełna 300 wyznawców. Takiej intensywności nie ma bodaj żaden inny kościół w Polsce. Na przykład znacznie liczniejsi świadkowie Jehowy ograniczają się do dwóch pozycji, do tego obie redagowane są i drukowane w USA i tylko tłumaczone na polski.

Dlatego nie może dziwić, iż oprócz czasopism parafialnych, dobrze prowadzonych stron internetowych (co ważne o podobnych adresach, które ułatwiają żeglowanie po luteranckiej sieci) poszczególnych parafii dużą rolę odgrywają ogólnopolskie wydawnictwa „Augustana” oraz „Warto”.

Trzeba też zaznaczyć, iż w periodykach luteranckich prawie nie występuje bieżąca polityka, a teksty skoncentrowane są na poszukiwaniu drogi do Boga oraz polepszenia kontaktów z drugim człowiekiem. Przykładem może być kwartalnik „Nasze Inspiracje”, który pod wieloma względami może być wzorem pisma religijnego adresowanego do przeciętnego czytelnika. Materiały podzielone są na działy¹¹, które albo dotyczą relacji człowiek-Bóg, albo relacji międzyludzkich i możliwości ich naprawy dzięki wewnętrznej przemianie. Nie ma dywagacji czysto politycznych lub angażowania się periodyku w bieżące konflikty. Już okładka pisma budzi spokój. Spośród 13 analizowanych na wszystkich znajdowały się zadowolone osoby. Nie oznacza to, iż w środku nie ma mowy o problemach. W numerze 2013/3 tematem głównym był „życie rodzinne z wartościami”, w następnym zastanawiano się „jak świętować cudze sukcesy”, a w kolejnym roztrząsano kwestię „zaangażowania i odpowiedzialności”. Ten ostatni temat redaktorzy uznali za ważny, bo – z drobnymi korektami – powtórzono go w numerze 2015/3. Na dwudziestolecie redakcja sprawiła prezent rodzicom, bo rozważano „sposoby przekazywania wartości”, nie tylko w rodzinie, ale i w życiu publicznym.

¹⁰ Proste dzielenie pokazuje, że przeciętna parafia luterancka w Polsce liczy niespełna pięciuset wiernych. To naprawdę mało, a bywają jeszcze mniejsze. Muszą oni zapewnić nie tylko utrzymanie świątyni, pastora i jego rodziny, ale również wyłożyć pieniądze na lepsze skomunikowanie się między sobą oraz innymi wyznawcami. A sponsorów chętnych wspomóc wyznawców ewangelicko-augsburskich też nie ma wielu. To naprawdę trudne zadanie. Kiedy zaś porównamy to z przeciętną parafią rzymskokatolicką, gdzie bywa ok. 3 500 parafian, to widać, o ile więcej trudu wymaga szerzenie religii od luteran od dominującego wyznania w Polsce.

¹¹ Są to: Temat numeru, Gorący temat, Bliżej Boga, Dobry News, Rozwój osobowy, Rodzice-dzieci, Między nami kobietami czy Zdrowie psychiczne.

Kolejny kwartalnik luteran – „Warto” (wydawca nazywa się tak samo) można streścić dwoma słowami: dawanie świadectwa. Siłą tego pisma jest to, że świadectwo wiary dają ludzie świeccy, swoje przeżycia i przemyślenia przekazują prostym, łatwym w zrozumieniu językiem. Sacrum wkracza do języka w podsumowaniach, na przykład: „życzę każdemu pokoju i życia w odpowiedzialności i poddaniu Najwyższemu”¹² lub „Wiemy, że bardziej żyje Tam niż tu. W bliskości swego ukochanego Zbawiciela”¹³. Patos – jak widać – został ograniczony do niezbędnego minimum.

Cięższy kaliber ma kolejne dzieło tego samego wydawnictwa, czyli poświęcony Biblii kwartalnik „Blisko”, który ukazuje się od 2008 roku.

W kwartalniku „Słowo i Myśl” pojawiają się treści, które trudno znaleźć w pismach innych wyznań. Niemiecki pastor zauważył: „Z mojego doświadczenia wynika, że forma i treść nabożeństwa przestają ze sobą współgrać. Śpiewamy pełne energii pieśni na siedząco. W okresie Wielkanocy rozbrzmiewa kanon o zmartwychwstaniu Chrystusa, a my nawet nie zauważamy, jak zasiedziało jest nasze życie”¹⁴. Podobnie jak w poprzednich periodykach i ten nie zawiera odniesień do bieżącej polityki.

Najstarszym pismem polskich luteran jest „Zwiastun Ewangelicki”, który swój żywot zaczął już w 1863 roku. Tak długi żywot pokazuje, że pismo jest potrzebne odbiorcom. Tworzone jest pospołu przez kler i laikat.

Pisma luterzańskie mają kilka wspólnych cech: prosty język, skoncentrowanie uwagi na drodze człowieka do Boga poprzez dobre stosunki z innymi ludźmi, praktyczny brak męczenników, prześladowanych. Jeżeli pojawiają się takie problemy, to ich rozwiązanie jest pozytywne. Przykładem przypomniany tekst z 1926 roku:

Zatarg Czechosłowacji z Watykanem wynikł z powodu zatwierdzenia wynikł z powodu zatwierdzenia urzędowego święta Husa dla zasług jakie dla narodu czechosłowackiego położył. Nuncjusz papieski przeciw zarządzeniu święta protestował, ale jednocześnie stosunki dyplomatyczne nie uległy zerwaniu.¹⁵

Również młodzi luteranie prezentują inny stosunek do świata od młodych wyznawców innych religii. Dali temu wyraz, redagując i wydając „Fiszę”. Objętościowo było to niewielkie wydawnictwo, ale dawało do myślenia. Jako pierwsi usiłowali połączyć przekaz religijny z językiem młodych. Jeden z artykułów zatytułowano *Jezus jest maxowy*¹⁶, a więc zastosowano język, który w innych religiach raczej się nie pojawia, gdyż jest pozbawiony koturnowości. Redaktorzy zajęli też inne stanowisko na temat festiwalu „Woodstock”, który przez media związane z dominującą konfesją przedstawiany jest jako siedlisko sił nieczystych. Tymczasem młody luteranin nie wahał się

¹² M. Czudek, *Na dnie szklanki*, „Warto”, 2013/2, s. 11.

¹³ L. Czyż, *Zawsze z nią*, „Warto”, 2013/2, s. 19.

¹⁴ Karlfriedrich Schaller, *Warownym grodem*, „Słowo i Myśl”, 2013/1, s. 18.

¹⁵ *Cytaty na jubileusz*, „Zwiastun Ewangelicki”, 2013/21, s. 28.

¹⁶ *Jezus jest maxowy*, „Fisza”, nr 4, s. 4-5.

wyznać, że: „Ja jeżdżę tam po to, by odnaleźć siebie, odpowiedzieć sobie jeszcze raz na najprostsze pytania.”¹⁷

Na mazurską nutę

Obserwując dzisiejszą ludność Mazur trudno uwierzyć, iż przez wieki był to bastion protestantyzmu na obecnych ziemiach polskich. Jednak paradoksalne i złe decyzje po 1945 r. spowodowały, że liczba wyznawców religii protestanckich drastycznie zmalała.

Na początku ubiegłego wieku ukazywały się aż dwa tytuły. Pierwszym był „Mazur”, którego pierwszy numer pojawił się w 1902 roku w Szczytnie, a na czele którego stali Jerzy Badura, Franciszek, Karol i Oskar Michejda. Periodyk przestał się ukazywać w 1920 roku po klęsce referendum.

Trochę krótszy żywot miał „Goniec Mazurski”, który pojawiał się w latach 1905–1906, w Ostródzie. Redagowali go Franciszek Pośpieszyński i M. Ryffert.

W 1922 roku podjęto próbę wydawania „Gazety Mazurskiej”. Było to w Działdowie, a inicjatorem był Feliks Gloeh. W 1929 roku periodyk wzbogacił się o dodatki „Nasz Świątek” i „Nasz Świat”. Niestety, w roku 1933 Ministerstwo Spraw Zagranicznych skłoniło wydawców, aby zaprzestali publikacji, żeby nie drażnić Niemców.

W 1945 r. tuż po działaniach wojennych pod koniec stycznia mogło pozostać na tym terenie ok. 250 tys. ewangelików. Wówczas jednak na co najmniej kilka miesięcy zamarło ewangelickie życie kościelne. Gdziekolwiek były jeszcze odprawiane nabożeństwa przez dotychczasowych duchownych, którym udało się jakoś przeżyć. W Olsztynie pozostał ks. Fryderyk Rządki, w Nidzicy – ks. Kurt Stern, w Mrągowie – ks. Ernst Matern, w Mikołajkach – ks. Paul Czekay. Wnet jednak musieli opuścić swoje parafie.¹⁸

Trudno wymagać od malejącej liczby wiernych, do tego pozbawionych przez różne siły dotychczasowych przewodników, aby podjęli znaczącą aktywność medialną. Owszem, była aktywność wydawnicza, jak w marcu 1947 roku, kiedy Konsystorz dopuścił do użytku w Diecezji Mazurskiej Śpiewnik kościelny dla zborów mazurskich Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce. Ówczesne władze nie pozwoliły jednak na kolportaż. Luteranie czekali na śpiewnik aż do 1956 roku.

W 2000 roku Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie w Olsztynie zaczęło wydawać „Kartki Mazurskie”. Obecnie warto zwrócić uwagę na miesięcznik wydawany w parafii w Piszcu „Piski Ewangelik”, który na skromnych 16 kolumnach formatu A 5 potrafi zawrzeć najbardziej istotne elementy życia parafialnego. Podobne cechy ma „Nasz Informator” wydawany przez parafię w Szczytnie. Z tym, że pierwszy tytuł jest starszy, bo drugi powstał w 2014 roku. Oba pisma cechuje powściągliwość w stosunku do pasterza. Nie jest tak wybijany na pierwszy plan, jak to bywa w pismach parafialnych innych wyznań.

¹⁷ J. J. Florianowicz, *Wiele hałasu o Woodstock*, „Fisza”, nr 3, s. 13.

¹⁸ <http://diec.mazurska.luteranie.pl/pl/Biuletyn/DiecezjaMaz%20wczoraj%20i%20dzis%202015.htm>

Piski Ewangelik

Miesięcznik Parafii Ewangelicko-Augsburskiej
w Piszcu

CZERWIEC

Nr (21) 06/2012

Hasło roku:

Jezus rzekł: *Pełnia mej mocy okazuje się w słabości.*

2 Kor 12,9

Dla niektórych badaczy historii Mazurów pierwszym ważnym pismem ewangelickim na Mazurach w języku polskim była „Gazeta Lecka”¹⁹, która ukazywała się w Ełku od 1875 do 1886 roku pod kierownictwem Marcina Gerssa. Jednak po analizie treści ocalałych numerów, znajdujących się w Bibliotece UMK, trudno potwierdzić tę tezę. Dominowały, i to wyraźnie, tematy świeckie, a treści religijne pojawiały się w okolicach świąt religijnych. Pierwsze dwie strony przeważnie zajmowały *Artykuł wstępny* oraz powieść w odcinkach. Również wśród pozostałych rubryk nie było rubryk poświęconych religii.

Podsumowanie

Uwzględniając rozproszenie i liczebność wiernych Kościoła ewangelicko-reformowanego trzeba się z szacunkiem pochylić nad dorobkiem wiernych w medialnym propagowaniu swojej religii. Dane statystyczne jednoznacznie wskazują, że polscy luteranie chcą i potrafią wyznawać i propagować zasady swojej religii.

¹⁹ Cechą charakterystyczną grafiki tego periodyku był fakt, że był drukowany po polsku, ale z użyciem czcionek gotyckich.

ANEKS

Media luterzańskie w Polsce po 1989 roku

- **aleksandrow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Wojska Polskiego 52, 95-070 Aleksandrów Łódzki). Bierna.
- **biała.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Staszica 2, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 822 93 72). Bierna.
- **bialystok.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Dolistowska 17, Białystok, tel. 85 664 94 31). Bierna.
- **bielsko.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. ks. Lutra 12, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 822 74 71). Bierna.
- „**Biuletyn Parafialny**”, miesięcznik ukazujący się od 2008 r., w formacie A 5, objętości min. 4 kolumn. Wydawca to parafie ewangelicko-augsburskie w Warszawie i Żorach (ul. Osińska 4, 44-240 Żory, tel. 32 435 01 24). Bez podawania nakładu.
- „**Biuletyn Parafialny**”, kwartalnik ukazujący się od 2009 r., w formacie A 5, objętości 28 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (al. Kombatan-tów 2 A, 59-800 Lubañ, tel. 75 721 05 11, luban@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Biuletyn Parafialny**”, periodyk ukazujący się od 1998 r., w formacie A 5. Wy-dawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Grodzka 58, Kraków, tel. 12 446 64 36). Bez podawania nakładu.
- „**Blisko**”, kwartalnik ukazujący się od 2008 r. Wydawca to Wydawnictwo „Warto” związane z Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskie-go (ul. Misyjna 8, 43-445 Dzięgielów, tel. 33 852 97 81). Bez podawania nakładu.
- **bpga.luteranie.pl**, strona internetowa Bratniej Pomocy im. Gustawa Adolfa (ul. Osińska 4, 44-240 Żory, tel. 32 435 01 24). Bierna.
- **brenna.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. ks. Miklera 9 A, 43-438 Brenna, tel. 33 853 62 50). Bierna.
- **brzeg.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Ło-kietka 9 A, 49-300 Brzeg, tel. 77 416 40 83). Bierna.
- **bydgoszcz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Zbawiciela 2, Bydgoszcz, tel. 52 373 26 22). Bierna.
- „**Cajtung**”, miesięcznik ukazujący się od lutego 1992 r., do lipca 2011 r., w forma-cie B 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Odrodzenia 23, 43-280 Lasowice Małe, tel. 77 414 82 14). Bez podawania nakładu.
- **chorzow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Dąbrowskiego 22, 41-500 Chorzów, tel. 32 241 13 97). Bierna.
- **cieplice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Piastowski 18, 58-560 Jelenia Góra, tel. 75 642 66 67). Bierna.

- **cieszyn.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Kościelny 6, 43-400 Cieszyn, tel. 33 857 96 69). Bierna.
- **cieszynska.luteranie.pl**, strona internetowa Diecezji Cieszyńskiej Kościoła ewangelicko-augsburskiego (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 816 40 54). Bierna.
- **cisownica.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (Cisownica 32, 43-440 Golezów, tel. 33 858 60 81). Bierna.
- **cme.nazwa.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Energetyków 8, Szczecin, tel. 91 462 41 43). Bierna.
- **cme.org.pl**, strona internetowa Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko – Augsburgskiego (ul. Misyjna 8, 43-445 Dzięgielów, tel. 33 852 97 81). Bierna.
- **czarne.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cieńków 3, 43-460 Wisła, tel. 33 855 37 16). Bierna.
- **czzerwionka.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. 3 Maja 45, 44-230 Czerwionka-Leszczyny, tel. 32 22156 19). Bierna.
- **czestochowa.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Śląska 20, 42-200 Częstochowa, tel. 34 365 14 77). Bierna.
- **debowiec.luteranie.pl**, strona internetowa filiału parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cieszyńska 6, 43-426 Dębowiec). Bierna.
- „**Diakonia**”, kwartalnik ukazujący się od grudnia 1997 r. Wydawca to Diakonia Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego ul. Miodowa 21, 00-246 Warszawa tel. 22 88 70 206). Bez podawania nakładu.
- **diakonia-koszalin.pl**, strona internetowa stacji diakonijnej parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Połczyńska 1, 75-802 Koszalin, tel. 94 345 46 70). Bierna.
- **diakonat.luteranie.pl**, strona internetowa Diakonatu Żeńskiego „Eben-Ezer” (ul. ks. Kulisza 45, 43-445 Dzięgielów, tel. 33 852 97 28). Bierna.
- **diakonia.net.pl**, strona internetowa Diakonii Kościoła Ewangelicko-Reformowanego (al. Solidarności 76 A, Warszawa, tel. 22 831 45 22). Bierna.
- **diakonia.org.pl**, strona internetowa organizacji charytatywnej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Miodowa 21, Warszawa, tel. 22 887 02 06). Bierna.
- „**Diaspora**”, rocznik ukazujący się od 1992 r. Wydawca to Diecezja Pomorsko-Wielkopolska Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Kościuszki 51, 81-703 Sopot, tel. 58 551-13-35). Bez podawania nakładu.
- **diac.katowicka.luteranie.pl**, strona internetowa Diecezji Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Warszawska 16, Katowice, tel. 32 253 99 81). Bierna.
- **diac.mazurska.luteranie.pl**, strona internetowa Diecezji Mazurskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Stare Miasto 1, Olsztyn, tel. 89 527 22 45). Bierna.

- **diec.pomorsko-wlkp.luteranie.pl**, strona internetowa diecezji Pomorsko-Wielkopolskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Kościuszki 51, 81-703 Sopot, tel. 58 551 13 35). Bierna.
- **diec.warszawska.luteranie.pl**, strona internetowa Diecezji Warszawskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Zamkowa 8, 95-200 Pabianice, tel. 42 215 59 55). Bierna.
- „**Dwutygodnik Ewangelicki**”, dwutygodnik ukazujący się w formacie A4, objętości 2 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. Klimasa 1, 41-800 Zabrze, tel. 32 271 16 93). Bez podawania nakładu.
- **dzialdowo.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Jagiełły 28, 13-200 Działdowo, tel. 22 697 24 19). Bierna.
- **dziegielow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Słoneczna 30, 43-445 Dzięgielów, tel. 33 852 90 64). Bierna.
- **edw.wp.mil.pl**, strona internetowa Ewangelickiego Duszpasterstwa Wojskowego (ul. Nowowiejska 26, Warszawa, tel. 22 684 09 50, edw@wp.mil.pl). Bierna.
- **elblag.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kosynierów Gdyńskich 25, 82-300 Elbląg, tel. 55 236 23 84). Bierna.
- **etko.bydgoszcz.pl**, strona internetowa Ewangelickiego Towarzystwa Kulturalno-Oświatowego (ul. Wały Jagiellońskie 14, Bydgoszcz, tel. 52 373 22 22). Bierna.
- **eto.org.pl**, strona internetowa Ewangelickiego Towarzystwa Oświatowego (ul. Rosoła 10, Warszawa, tel. 781 990 058). Bierna.
- **ewangelicki.pl**, strona internetowa „Miesięcznika Ewangelickiego” (ul. Szymczaka 5/26, Warszawa, redakcja@ewangelicki.pl). Bierna.
- **ewangelicy.gliwice.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Jagiellońska 19 A, 44-100 Gliwice, tel. 32 235 36 49). Bierna.
- **ewangelicy.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. św. Antoniego 39, 97-200 Tomaszów Mazowiecki, tel. 44 724 57 39). Bierna.
- „**Ewangelik**”, kwartalnik ukazujący się od 2008 r., w formacie A 5, objętości ponad 100 kolumn, okładka lakierowana. Wydawca to Diecezji Katowickiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Warszawska 18, Katowice, tel. 32 608 00 76, ewangelik@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Ewangelik Opolski**”, periodyk ukazujący się od 1993 r. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Pasieczna 12, Opole, tel. 77 454 44 20). Bierna.
- „**Ewangelik Pszczyński**”, periodyk ukazujący się od grudnia 1992 r., w formacie A 4, objętości ok. 20 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. bpa Bogedaina 9, 43-200 Pszczyna, tel. 32 210 33 92). Bez podawania nakładu.
- „**Fisza**”, periodyk ukazujący się od 1999 r., w formacie A 5, objętości 8 kolumn, monochromatyczny. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska Świętej Trójcy (ul. Kredytowa 4, Warszawa, tel. 22 556 46 60). Bez podawania nakładu.

- „**Gazeta Ewangelicka**”, miesięcznik ukazujący się w latach 1997-2002 r., w formacie A 4. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. Kościelny 6, 43-400 Cieszyn, tel. 33 857 96 69). Bez podawania nakładu.
- „**Gazeta Ewangelicka**”, miesięcznik ukazujący się w latach 2002-2005. Wydawcą była parafia ewangelicko-augsburska (ul. Brzeska 20, 87-800 Włocławek). Bez podawania nakładu.
- „**Gdański Rocznik Ewangelicki**”, rocznik ukazujący się od 2007 r., w formacie B 5, objętości kilkuset stron. Wydawca to Parafia Ewangelicko-Augsburska (ul. Kościuszki 51, Sopot, tel. 58 551 13 35, gre@luteranie.pl). Pismo dwujęzyczne, przedstawiające historię i teologię luterańską. Nakład 1 000 egz.
- **gizycko.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Grunwaldzki 1, 11-500 Giżycko, tel. 87 428 23 75). Bierna.
- **glebce.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kopydło 66, 43-460 Wisła, tel. 33 855 33 56). Bierna.
- **gliwice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Jagiellońska 19 A, 44-100 Gliwice, tel. 32 231 36 49). Bierna
- „**Głos Parafialny**”, kwartalnik ukazujący się od 1987 r., w formacie A 5, objętości 32 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. ks. Kotschego 4, 43-450 Ustroń, tel. 33 854 24 17, peauston@gmail.com). Bez podawania nakładu.
- „**Głos Życia**”, periodyk ewangelicko-augsburski (Katowice). Wydawca to Augustana (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 815 04 32, wydawnictwo@augustana.pl). Bez podawania nakładu.
- **golasowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Sienkiewicza 1, 43-252 Golasowice, tel. 32 472 32 11). Bierna.
- **goleszow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Spółdzielcza 9, 43-440 Golezów, tel. 33 852 81 04). Bierna.
- **golkowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cmentarna 10, 44-341 Golkowice). Bierna.
- **gorzow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Obotrycka 6, Gorzów Wielkopolski, tel. 95 722 80 97). Bierna.
- **grudziadz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cmentarna 3 A, 86-300 Grudziądz, tel. 56 462 09 13). Bierna.
- „**Informator Parafialny**”, dwumiesięcznik ukazujący się od 1997 r., w formacie A 5, objętości 44 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Kosak-Szatkowski 74, 43-430 Skoczów, tel. 33 853 34 91, skoczow@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, kwartalnik ukazujący się od 1998 r. (z przerwami), w formacie A 4, objętości 32 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (Cisowica 32, 43-440 Golezów, tel. 33 858 60 81). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, miesięcznik ukazujący się od 2002 r., w formacie A 5, objętości 28 kolumn, pełen kolor. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska

(ul. Jagiellońska 19 A, 44-100 Gliwice, tel. 32 231 36 49, gliwice@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.

- „**Informator Parafialny**”, periodyk ukazujący się w latach 1997-1998., w formacie A 4, objętości 4 kolumn, monochromatyczny. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Pod Grodziskiem 9, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 812 23 86). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, periodyk ukazujący się od 1997 r., w formacie A 4. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. 1 Maja 49, 43-460 Wisła, tel. 33 855 24 90). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, miesięcznik ukazujący się od 2002 r., w formacie A 5, objętości 28 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Krzywa 1, 76-200 Słupsk, tel. 59 842 25 77). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, periodyk ukazujący się w latach 1994-1996 r., w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Grodzka 58, Kraków, tel. 12 350 62 50). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, rocznik ukazujący się w formacie A 5, objętości 36 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska Świętego Mateusza (ul. Piotrkowska 283, Łódź, tel. 42 684 66 72, kancelaria@mateusz.org.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafialny**”, periodyk ukazujący się w latach 2002-2008. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. Kościelny 6, 43-400 Cieszyn, tel. 33 857 96 69). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafii**”, periodyk ukazujący się w formacie A 5, objętości 28 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska Świętej Trójcy (ul. Kredytowa 4, Warszawa, tel. 22 863 77 86). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafii**”, periodyk ukazujący się w latach 1995-1996, w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Grodzka 58, Kraków, tel. 12 422 72 65). Bez podawania nakładu.
- „**Informator Parafii Ewangelicko-Augsburskiej**”, periodyk ukazujący się w latach 1987-1988, w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Grodzka 58, Kraków, tel. 12 422 72 65). Bez podawania nakładu.
- **istebna.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (43-470 Istebna 1023, tel. 33 855 60 28). Bierna.
- **jastrzegie.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cieszyńska 23, 44-337 Jastrzębie-Zdrój, tel. 32 47161 97). Bierna.
- **jawor.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (Park Pokoju 2, 59-400 Jawor, tel. 76 870 51 45). Bierna.
- **jawornik.eu**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Jodłowa 8 A, 43-460 Wisła, tel. 33 855 17 15). Bierna.

- **[jaworze.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej 9 (pl. Kościelny 25, 43-384 Jaworze Dolne, tel. 33 822 96 69). Bierna.
- **[jeleniagora.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Piastowski 18, 58-560 Jelenia Góra, tel. 75 642 66 67). Bierna.
- „**Kalendarz Ewangelicki**”, rocznik ukazujący się od 1881 r. (z przerwą 1940-1945), zmienne formaty i objętości, obecnie format A 5 i objętość ponad 400 kolumn. Wydawca to Wydawnictwo Augustana (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 815 04 32, wydawnictwo@augustana.pl). Nakład 4 000 egz.
- **[kalisz.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Niecała 10, 62-800 Kalisz, tel. 62 757 22 29). Bierna.
- „**Kartki Mazurskie**”, periodyk ukazujący się w latach 1999-2011r. Wydawca to Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie (Stare Miasto 1, Olsztyn, tel. 89 527-22-45). Bez podawania nakładu.
- „**Kartki Mazurskie**”, periodyk ukazujący się od 2012 r. Wydawca to Mazurskie Towarzystwo Ewangelickie (Stare Miasto 1, Olsztyn, tel. 89 527-22-45). Bez podawania nakładu.
- **[katowice.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Warszawska 18, Katowice, tel. 32 253 99 81). Bierna.
- **[kepno.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiego (al. Marcinkowskiego 1 A, 62-800 Kępno, tel. 62 782 23 15). Bierna.
- **[ketrzyn.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Zjazdowa 15,11-400 Kętrzyn, tel. 89 752 24 34). Bierna.
- **[kłodzko.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kolejowa 2, 57-300 Kłodzko, tel. 74 867 42 91). Bierna.
- **[konin.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Dąbrowskiego 1, 62-500 Konin, tel. 63 242 84 56). Bierna.
- **[konfesyjni.pl](#)**, strona internetowa luterkańska (bez adresów, kontakt przez stronę). Bierna.
- **[kosciolpokoju.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Pokoju 6, 58-100 Świdnica, tel. 74 852 28 14). Bierna.
- **[kraków.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Grodzka 58, Kraków, tel. 12 350 62 50). Bierna.
- **[kosciolwysoki.wordpress.pl](#)**, strona internetowa Luterkańskiej Konferencji Liturgicznej (bez adresów). Bierna.
- **[kte.luteranie.pl](#)**, strona internetowa Koła Teologów Ewangelickich (ul. Miodowa 12, Warszawa). Bierna.
- **[kutno.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Sienkiewicza 13, 99-300 Kutno). Bierna.
- **[laryszow.luteranie.pl](#)**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Wolności 4, 42-674 Laryszów). Bierna.

- **lask.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. 11 Listopada 35, 98-100 Łask, tel. 43 675 30 61). Bierna.
- **legnica.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Mariacki 1, 59-220 Legnica, tel. 75 854 34 40). Bierna.
- **leszno.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Paderewskiego 10, 64-100 Leszno, tel. 65 520 60 57). Bierna.
- **lipno.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Staszica 3, 87-600 Lipno). Bierna.
- **lodz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Piotrkowska 283, Łódź, tel. 42 684 66 72). Bierna.
- **luban.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (al. Kombatanów 2 A, 59-800 Lubań, tel. 75 721 05 11). Bierna.
- **lubienia.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Wiejska 32, 46-090 Popielów, tel. 77 427 10 55). Bierna.
- **lublin.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej Świętej Trójcy (ul. Ewangelicka 1, Lublin, tel. 81 442 10 50). Bierna.
- **luter2017.pl**, strona internetowa poświęcona 500-leciu reformacji (ul. Miodowa 21, Warszawa, tel. 22 887 02 00). Bierna.
- **luteranieforum.org**, strona internetowa kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w RP (bez adresów). Czynna.
- **luteranie-kluczbork.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Chrobrego 23, 46-200 Kluczbork, tel. 77 418 18 55). Bierna.
- **luteranie.konfesyjni.pl**, strona internetowa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (strona nieoficjalna o charakterze ortodoksyjnym i staroluterańskim (bez adresów). Bierna.
- **luteranie.konin.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskich w Koninie i Turku (ul. Dąbrowskiego 1, 62-500 Konin, tel. 63 242 84 56). Bierna.
- **luteranie.org**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kazimierza Wielkiego 29, Wrocław, tel. 71 343 47 30). Bierna.
- **luteranie.pl**, strona internetowa stworzona i administrowana przez Kościół Ewangelicko-Augsburski. Bierna.
- **luteranie_tarnowskie_gory.republika.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Stalmach 3, 42-600 Tarnowskie Góry, tel. 32 769 13 99). Bierna.
- **luteranie.tychy.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej Apostołów Piotra i Pawła (ul. ks. bp. Burschego 20, 43-100 Tychy, tel. 32 227 53 34). Bierna.
- **luteranie.wroc.pl**, strona internetowa Diecezji Wrocławskiej Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Kazimierza Wielkiego 29, Wrocław, tel. 71 343 47 30). Bierna.
- **luteranie-zabrze.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Klimasa 1, 41-800 Zabrze, tel. 32 271 16 93). Bierna.

- **luteranie.zary.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. kard. Wyszyńskiego 7, 68-200 Żary, tel. 68 444 30 02). Bierna.
- „**Luteranin**”, periodyk ukazujący się od 1997 r., w formacie A 4. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. ks. Karpeckiego 1, 43-190 Mikołów, tel. 32 226 20 32). Bez podawania nakładu.
- „**Luteranin**”, kwartalnik ukazujący się od 2003 r., w formacie A 4. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. 1 Maja 49, 43-460 Wisła, tel. 33 855 24 90). Bez podawania nakładu.
- „**Luteranin Toruński**”, periodyk ukazujący się w latach 1997-2006., w formacie A 6. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Strumykowa 10, Toruń, tel. 56 622 31 54, torun@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- **luteranskaenklawa.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej Świętej Trójcy (pl. Pokoju 6, 58-100 Świdnica, tel. 74 852 28 14). Bierna.
- **miedzyborz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (rynek 1, 56-513 Międzybórz). Bierna.
- **miedzyrzecze.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (43-392 Międzyrzecze Górne 239, tel. 33 815 5523). Bierna.
- **mikolow.luterane.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Ks. Karpeckiego 1, 43-190 Mikołów, 32 226 20 32). Bierna.
- **mlodziluteranie.pl**, strona internetowa młodzieży kościoła luterańskiego (ul. Misyjna 8, 43-445 Dziegiełów, tel. 33 857 79 63, ddm@cme.org.pl). Bierna.
- **mragowo.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kościelna 2, 11-700 Mrągowo, tel. 89 741 30 44). Bierna.
- **myslowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Powstańców 17, 41-400 Mysłowice, tel. 32 222 17 22). Bierna.
- „**Myśl Protestantcka**”, kwartalnik ukazujący się w latach 1997-2004. Wydawcą była Fundacja Kultury Chrześcijańskiej (ul. Warszawska 18, Katowice, tel. 32 253 99 81). Periodyk związany z luteranami. Bez podawania nakładu.
- „**Nasza Gazetka**”, kwartalnik, ukazujący się w formacie A 5, objętości 56 kolumn, pełen kolor. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Spółdzielcza 9, 43-440 Golezów, tel. 33 852 81 04, parafia.goleszow@ptew.org.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Nasza Parafia**”, periodyk ukazujący się od 1997 r., w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska Wniebowstąpienia Pańskiego (ul. Puławska 4 A, Warszawa, tel. 22 849 77 05). Be podawania nakładu.
- „**Nasz Informator**”, periodyk ukazujący się od 2014 r., w formacie A 5, objętości 60-68 kolumn, okładka kredowa. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Warszawska 1, 12-100 Szczytno, tel. 89 624 25 29, szczytno@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- „**Nasze Inspiracje**”, kwartalnik ukazujący się od 1995 r., w formacie A 4, objętości 76 kolumn, okładka lakierowana. Wydawca to Wydawnictwo Chrześcijań-

skiej Fundacji Życie i Misja Koinonia (ul. 3 Maja, 43-450 Ustroń, tel. 33 854 45 22). Nakład 3 000 egz.

- **niedzica.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Zamkowa 3, 13-100 Niedzica, tel. 89 625 27 13). Bierna.
- **nowysacz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Pijarska 21, 33-300 Nowy Sącz, tel. 18 442 15 96). Bierna.
- **olsztyn.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Stare Miasto 1, Olsztyn, tel. 89 527 22 45). Bierna.
- **opole.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Pa-sieczna 12, Opole, tel. 77 454 44 20). Bierna.
- **orzеше.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Powstańców 6, 43-180 Orzesze, tel. 32 221 56 19). Bierna.
- **ostrow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kaliska 1-5, 63-400 Ostrów Wielkopolski, tel. 62 594 16 99). Bierna.
- **ozorkow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Zgierska 2, 95-035 Ozorków). Bierna.
- **parafia2.s-s.com.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Cmentarna 10, 44-341 Gołkowice, tel. 32 455 15 04). Bierna.
- **parafia3.s-s.com.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. ks. Poświęca 1 A, 44-300 Wodzisław Śląski, tel. 32 455 45 04). Bierna.
- **pastoralny.luteranie.pl**, strona internetowa Instytutu Pastoralnego Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Miodowa 21, Warszawa). Bierna.
- **pasym.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Jedności Słowiańskiej 3, 12-130 Pasym, tel. 89 621 20 18). Bierna.
- **piła.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Bucz-ka 48, 64-920 Piła, tel. 67 353 23 64). Bierna.
- **piotrkow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Rwańska 6, 97-300 Piotrków Trybunalski, tel. 44 649 89 26). Bierna.
- „Piski Ewangelik”, miesięcznik ukazujący się od 2010, w objętości 16 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. Daszyńskiego 12 A, 12-200 Pisz, tel. 87 423 22 80, pisz@luteranie.pl). Bez podawania nakładu.
- **pisz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Da-szyńskiego 12 A, 12-200 Pisz, tel. 87 423 22 80). Bierna.
- **plock.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Ka-zimierza Wielkiego 39, 09-400 Płock, tel. 512 366 456). Bierna.
- **poddebice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Konopnickiej 13, 99-200 Poddębice). Bierna.
- **pokoj.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. 1 Maja 12, 46-034 Pokój, tel. 77 427 10 56). Bierna.

- **poznan.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Obozowa 5, Poznań, tel. 61 862 00 31). Bierna.
- **protestanci.org**, strona internetowa ewangelicko-augsburska, celem „służenie Bogu poprzez rozpowszechnianie i propagowanie wiary w Pana Jezusa Chrystusa i nauczania zawartego w Piśmie Świętym”(tel. 530 066 317). Bierna.
- **protestanci.pl**, strona internetowa związana z kościołem ewangelicko-augsburskim (bez adresów, kontakt przez stronę). Bierna.
- „**Przegląd Ewangelicki**”, kwartalnik Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego ukazujący się od 2003 r., w formacie B 5, objętości do 100 kolumn. Wydawca to Wydawnictwo Augustana (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 815 04 32, wydawnictwo@augustana.pl). Bez podawania nakładu.
- **pyskowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Sienkiewicza 6, 44-120 Pyskowice, tel. 32 231 36 49). Bierna.
- **radom.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Reja 6, 26-600 Radom, tel. 48 362 73 35). Bierna.
- **rawa.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Warszawska 12, 96-200 Rawa Mazowiecka). Bierna.
- „**Rocznik Teologiczny Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej**”, rocznik ukazujący się od 1959 r., w formacie A 5, objętości ok. 250 kolumn. Wydawca to Chrześcijańska Akademia Teologiczna (ul. Miodowa 21 C, Warszawa, tel. 22 831 95 97). Nakład 600 egz.
- **rybnik.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Miejska 12, 44-200 Rybnik, tel. 32 422 38 82). Bierna.
- **ryn.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Partyzantów 6, 11-520 Ryn, tel. 87 421 80 66). Bierna.
- **rypin.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kościuszki, 87-500 Rypin, tel. 54 280 21 63). Bierna.
- **sds-pisz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej i Środowiskowego Domu Samopomocy (pl. Daszyńskiego 12 A, 12-200 Pisz, tel. 87 423 22 80). Bierna.
- **siemianowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Wypiańskiego 4, 41-100 Siemianowice, tel. 32 228 13 26). Bierna.
- **skoczow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kossak-Szatkovskiej 74, 43-430 Skoczów, tel. 33 853 34 91). Bierna.
- **slupsk.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Krzywa 1, 76-200 Słupsk, tel.59 842 25 77). Bierna.
- „**Słowo i Myśl**”, kwartalnik ukazujący się od 1989 r.(z przerwami i różnymi miejscami wydania), w formacie A 4, objętości 40kolumn, okładka kredowa. Ostatni wydawca to Polskie Towarzystwo Ewangelickie (ul. Połczyńska 1, 75-802 Koszalin, tel. 728 704 263, redakcja@slowoimysl.pl). Nakład 400 egz.

- „**Słowo Parafialne**”, kwartalnik ukazujący się od 1992 r., w formacie A 4, objętości ok. 50 kolumn. Pełen kolor. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska Opatrzności Bożej (ul. Kazimierza Wielkiego 29, Wrocław, tel. 71 343 47 30). Bez podawania nakładu.
- **sopot.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kościuszki 51, 81-703 Sopot, tel. 58 551 13 35). Bierna.
- **sorkwity.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Płażowa 3, 11-731 Sorkwity, tel. 89 742 81 78). Bierna.
- **sosnowiec.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Żeromskiego 4, 41-200 Sosnowiec, tel. 32 291 04 41). Bierna.
- **starebielsko.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej Jana Chrzciciela (ul. Pod Grodziskiem 9, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 812 2386). Nieaktualna. Bierna.
- „**Strażnica Ewangeliczna**”, dwutygodnik ukazujący się od 1946 r., w formacie A 4, objętości 16 kolumn. Wydawca to Konsystorz Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Miodowa 21, Warszawa, tel. 22 887 02 01). Nakład 7 000 egz.
- **suwalki.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kościuszki 19, 16-400 Suwałki, tel. 87 566 45 49). Bierna.
- **sycow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Oleśnicka 3, 56-500 Syców, tel. 62 785 23 55). Bierna.
- **szczecin.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Energetyków 8, tel. 91 462 41 43). Bierna.
- **szcztyno.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Warszawska 1, 12-100Szcztyno, tel. 89 624 25 29). Bierna.
- **szopienice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. ks. bp. Bednorza 20, Katowice, tel. 32 256 95 04). Bierna.
- **teologia.protestanci.org.pl**, strona internetowa pastora Mateusza Wicharego (bez adresów). Bierna.
- **tomaszow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. św. Antoniego 39, 97-200 Tomaszów Mazowiecki, tel. 44 724 57 39). Bierna.
- **torun.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Strumykowa 10, Toruń, tel. 56 622 31 54). Bierna.
- **trojca.waw.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej Świętej Trójcy (ul. Kredytowa 4, Warszawa, tel. 22 827 86 37). Bierna.
- **turek.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej ul. 3 Maja 4, 62-700 Turek, tel. 533 665 577). Bierna.
- **tychy.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. bp. Burschego 20, 43-100 Tychy, tel. 32 227 53 34). Bierna.
- „**Tyski Ewangelik**”, kwartalnik ukazujący się od kwietnia 2012 r., w formacie A 5, 48 kolumn. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. ks. bp. Burschego

20, 43-100, tel. 32 227 53 34, tyskiewangelik@gmail.com). Bez podawania nakładu.

- **ustron.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. ks. Kotschego 4, 43-450 Ustroń, tel. 33 854 24 17). Bierna.
- **wałbrzych.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Kościelny 4, 58-300 Wałbrzych, tel. 74 842 32 13). Bierna.
- **wang.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Na Ścieżkę 8, 58-540 Karpacz, tel. 75 761 92 28). Nieaktualna. Bierna. **warszawa.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kredytowa 4, Warszawa, tel. 22 556 46 60). Bierna.
- **warszawa.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kredytowa 4, Warszawa, tel. 22 556 46 60). Bierna.
- **warszowice.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Boryńska 1, 43-254 Warszowice, tel. 32 472 34 47). Bierna.
- „Warto, czasopismo o relacjach i duchowości”, kwartalnik ukazujący się od 1997 r., w formacie A 4, objętości 52 kolumn. Wydawca to Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego (ul. Misyjna 8, 43-445 Dziegiełków, tel. 33 852 97 81, www.cme.org.pl). Nakład to 400 egz.
- **warto.cme.org.pl**, internetowa wersja periodyku (ul. Misyjna 8, 43-445 Dziegiełków, tel. 33 852 97 81, www.cme.org.pl). Bierna.
- **wegrow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Narutowicza 20, 07-100 Węgrów, tel. 25 792 39 47). Bierna.
- „Wiara i Mundur”, dwumiesięcznik Ewangelickiego Duszpasterstwa Wojskowego, ukazujący się od 2008 r., w formacie A 4, objętości 20 kolumn, pełen kolor (ul. Nowowiejska 26, Warszawa, tel. 22 684 09 50, redakcja@wiarimundur.pl). Bez podawania nakładu.
- **wielun.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Ewangelicka 6, 98-300 Wieluń, tel. 43 843 41 59). Bierna.
- **wirek.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. 1 Maja 291, 41-710 Ruda Śląska, tel. 32 242 04 79). Bierna.
- **wisla.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. 1 Maja 49, 43-460 Wisła, tel. 33 855 24 90). Bierna.
- **wloclawek.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Brzeska 20, 87-800 Włocławek, tel. 54 411 38 55). Bierna.
- „W Naszym Zborze”, kwartalnik ukazujący się w latach 2007-2009. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. Słoneczna 30, 43-445 Dziegiełków, tel. 33 852 90 64). Bez podawania nakładu.
- **wolczyn.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Wolności 46-250 Wołczyn, tel. 77 414 52 77). Bierna.
- **wroclaw.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kazimierza Wielkiego 29, tel. 71 343 47 30). Bierna.

- **zabrze.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Klimasa 3, 41-800 Zabrze, tel. 32 271 16 93). Bierna.
- **zary.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (pl. Wyszyńskiego 7, 68-200 Żary, tel. 68 444 30 02). Bierna.
- **zdunskawola.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (al. Kościuszki 9, 98-220 Zduńska Wola, tel. 43 823 31 78). Bierna.
- **zelow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Żeromskiego 46, 97-425 Żelów). Bierna.
- „**Zeszyty Ewangelickie**”, periodyk ukazujący się od 1996 r., w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (ul. św. Antoniego 39, 97-200 Tomaszów Mazowiecki, tel. 44 724 57 39). Bez podawania nakładu.
- **zgierz.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Spacerowa 2, 95-100 Zgierz, tel. 42 716 59 94). Bierna.
- **zielonagora.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Kazimierza Wielkiego 11, Zielona Góra, tel. 68 324 39 21). Bierna.
- **zory.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Osińska 4, 44-240 Żory, tel. 32 435 01 24). Bierna.
- „**Zwiastun Ewangelicki**”, dwutygodnik ukazujący się od 1863 r. (do 1939 r. jako Zwiastun Ewangeliczny) w obecnej formie od 2000 r., w formacie B 5, objętości 28 kolumn. Wydawca to Wydawnictwo Augustana (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 815 04 32, wydawnictwo@augustana.pl). Nakład 4 000 egz.
- **zwiastunewangelicki.pl**, internetowe wersja periodyku (Wydawnictwo Augustana (pl. ks. Lutra 3, 43-300 Bielsko-Biała, tel. 33 815 04 32). Bierna.
- **zyrardow.luteranie.pl**, strona internetowa parafii ewangelicko-augsburskiej (ul. Żeromskiego 7 C, 96-300 Żyrardów, tel. 46 855 10 68). Bierna.
- „**Z Życia i Wiary**”, kwartalnik ukazujący się od 1996 r., w formacie A 5. Wydawca to parafia ewangelicko-augsburska (pl. Kościelny 25, 43-384 Jaworze, tel. 33 817 22 79). Bez podawania nakładu.

*

W kilkunastu przypadkach parafie zmieniały adresy internetowe, podawany jest ten najbardziej aktualny. Nie uwzględniono też adresów, które nie noszą cechy samodzielności, to znaczy występują po tzw. ukośniku (np. luteranie.pl/ewangelik).

Nie wszystkie pozycje periodyków zawierają dane o formacie, objętości czy częstotliwości. Autor wołał jednak podać niepełne dane, których nie dało się ustalić, niż pominąć tytuł.

*

Można przyjąć, że druk i luteranie są bliźniętami. Może dlatego wyznawcy ewangelicko-augsburscy mieli pozytywny stosunek do mediów. Dodatkowo na ziemiach

polских swoją aktywność medialną bardzo często łączyli z działalnością patriotyczną. W okresie Polski Ludowej przeżyli kolejny ciężki okres, bo władze im nie ufały. Po zmianach w 1989 roku luteranie – mimo liczebnej skromności – potrafili redagować ponad 200 pozycji. Przy przeliczeniu na tysiąc wyznawców jest to absolutny rekord Polski.

Bibliografia

- *Kościół luterski na ziemiach polskich (XVI-XX w.)*, red. J. Kłaczek, Toruń 2012.
- P. Sitek, *Kościół w komunikacji masowej i kulturze żywego słowa*, Cieszyn 2004, s. 22 i nast.
- M. Woytt-Secretan, *Albert Schweitzer. Lekarz w Lambarene*, Warszawa 1960.
- A. Sakson, *Dziedzictwo Prus Wschodnich. Socjologiczne i historyczne studia o regionie*, Dąbrówno 2017.

Jacek Lindner

The University of Economy in Bydgoszcz.

LUTHERANS AND MEDIA – TWIN CREATIVITY

Summary

The author took up in this paper the press of Polish Lutherans after 1945, as well as the presence of Lutherans in media after 1989. As the researcher concludes: „In the autumn of 1989 – July 2016, the Church and the followers of the Evangelical Church of the Augsburg Confession had 160 Internet sites in Poland, and 131 of them belonged to individual parishes. During this period, 53 periodicals appeared, out of which 33 were issued by parishes, 15 were theological, historical or administrative, while 5 titles can be counted as writings for every worshiper, including the Warsaw magazine for youth, „Fisza”

Keywords: Lutheranism, press, media, theology, parish life, index of journals.